

BENEDEK ELEK

TESTAMENTUM ÉS HAT
LEVÉL

Benedek Elek

Testamentum és Hat levél

«Public Domain»

Elek B.

Testamentum és Hat levél / B. Elek — «Public Domain»,

Содержание

Marczinak	5
Конец ознакомительного фрагмента.	10

Elek Benedek

Testamentum és Hat levél

Marczinak

I

Megírom már most a végrendeletemet, fiam. Ne félj, még nem akarok meghalni. Szeretnék élni bár még annyi esztendő, a mennyit eddig éltem. Szeretném megérni bár azt a pillanatot, melyben szárnyadra eresztlek. Ha kisebb testvéreid szárnyrakelését is megérhetném, Istennek különös kegyelmét látnám e nagy jótéteményben. De nem is merek reményleni ennyi jót.

Pedig, mikor e sorokat írom, a legszebb férfikorban vagyok. Tele élet- és munkakedvvel. Szeretném, ha száz kezem volna, hogy dolgozhatnám sokat, megmérhetetlen sokat. De vannak napok (eleinte csak pillanatok, később órák, most már napok), mikor lelkemre nehezedik valami megmagyarázhatatlan, sejtelmes borongás, s a két kezemet is sokallom; a mikor sötétnek, hidegnek látom az egész világot; a mikor csak egyetlenegy gondolatom van: a halál. A halál, mely orozva lep meg. Talán épp abban a pillanatban rántja ki kezemből a tollat, mikor áradozó szívvvel írom: de szép az élet, ó de szép!

Az élet semmilyen körülményei közt nem értem magam gyávaságon, fiam. De a haláltól félek, a halállal szemben megdöbbenően gyáva vagyok. Néha megesik, hogy, menvén az utcán, a szívem elszorul, s mintha egy láthatatlan kéz megmarkolná kegyetlenül: fájdalmasan vonaglik. Tudom, hogy nincsen szívbjajom, s én mégis megreszketek egész valómban. Istenem, ha meghalok itt, az utcán, messze tőled, tőletek, egy búcsuszó, egy búcsucsók nélkül!

Ép hát csak megírom a végrendeletemet, fiam. Majd elolvasod, ha nagy leszel. Ha öreg kort érek, talán ki is pótolom, élőszóval vagy írással, ahogy lehet.

Vagyonról nem kell rendelkeznem. Az nincs. Nem is lesz. Egy pár könyv, amit irtam és írok még talán, amelyek második kiadást sohasem érnek, nyilván azért, mert elsőt sem kellett volna érniök: ez a te örökséged. Jó magyarán mondván: „hat ökörnek kötele, három vasvilla nyele“. De ez téged ne búsítson, fiam. Voltak ugyan rövid időszakok az én életemben is, mikor bántott a magam szegénysége s a mások gazdagságát irigyelém. Nem mintha kényelemben, pompában kivántam volna élni, de szerettem volna nagy jókat cselekedni. Letörülni az árvák, elhagyottak könnyeit, s szövetkezvén a jók legjavával, megnépesíteni hazámat a nemzeti kultura templomaival. Ám kérdés, hogy, ha milliókkal birnék, ugyanigy gondolkoznám-e. A gazdagság, a jólét nem rontaná-e meg szívemet; nem ölné-e ki kebelemből az idealizmust s a sok izmus közt azt, mely a századvég modern, kozmopolita fiainak szemében a legnagyobb mértékben nevetség tárgya: a chauvinizmust?

Inkább maradjak szegény, semhogy a vagyon kiforgasson valómból. Inkább maradj te is szegény, a ki jó szívvel ad egy darab kenyeret a nálánál is szegényebbnek, semhogy duskálván a földi javakban, szív nélkül, tüntetőleg, az egész világ szemeláttára dobj kalácsot az éhezőnek.

A meddig csak vissza tudok menni régi írárok kalauzolása mellett: a mi familiánk az arany középszeren felül sohasem emelkedék. Sem anyagi, sem szellemi javakban. Épp annyija volt nagyapádnak, ükapádnak, hogy a maga lován, a maga kardjával szolgálta a hazát és a királyt. Verekedtek törökkel, tatárral, burkussal, francziával s ezenközben pusztult otthon a gazdaság. Soványodott és fogyott a föld. Nekem már sem ló, sem kard, sem föld nem maradt. Ami kevés föld reám nézett, kicseréltem tudományra. Tudományra! Kevés földdel még tudományt is keveset lehet venni, fiam! Ha megnőssz s én is élek, nem lesz nehéz észrevenned ismereteimnek nagy hiányosságait. Ám én az iskolákban, mesterekben nem válogathattam, édes fiam. S mikor kiléptem az életbe, csak

akkor láttam nagy szívbeli keserőséggel: mennyire el vagyok maradva a sors ama kegyeltjeitől, akiket tudós tanárok és nyelvmesterek kísérek bölcsőtől a sírig.

Hanem egyben mégis előnyben voltam fölöttük, fiam! Abban, hogy falun születtem, gyermek- és ifjúkorom javát a mezőn, mesélő, nótázó parasztok közt töltöttem el. Hogy megismertem fenéig a népnek minden örömét, búját-baját, sok nagy nyomorúságát. Hogy részem volt munkában, sanyarúságban, s ez megedzé testemet, lelkemet. Te fiú! neked hiányozni fog a falú egész életedben. Félek, hogy üvegházi növény maradsz, mely az első szélfuvintásra elhervad, letörik. Ha én nem élnék serdülő korodban, nehogy te idegen országokban való „tanulmányutakra“ indulj. Ráérsz arra későbbet is. Eredj le az atyádfiaihoz, azokhoz a derék, szorgalmas gazdaemberekhez, de nem uraskodni, hanem végy a kezedbe kapát, sarlót, kaszát s dolgozz versenyt velök. Hidd meg nekem, hogy csak az a valamennyire egész ember, kinek könnyü a toll s nem nehéz a – kasza. Látod, fiam, ha én hivatalnok volnék, sohasem félnék a kormány ellen szavazni. Kiüzhethének a hivatalomból, lehetlenné tehetnének mindenféle pályán: volna még mindig egy biztos menedékem: a *falú*. A föld, az édes anyaföld, melyet ha becsületesen megművelsz, meg nem csal. Egyszer többet, másszor kevesebbet, de mindig ad valamit.

Hát én úgy nevelődtem, hogy: egyik kezemben sarló, a másikban könyv. A te nagyapád, ez a szegény öreg ember nevelt így, a ki sohasem olvasott pedagógiai könyveket, de a természetes esze többet ért sok tudományos, innét-onnét összeollózott könyvnél; a ki filozófusok könyveit sem olvasta, de életfilozófiája okvetlenül tisztább, többet érő volt annál, mint amit könyvekből összevisszaszedhetsz. Ám azért csak olvasd el a könyveket is.

Nem lehetetlen, hogy *író* lesz belőled. Már most sokat firkálsz s korodhoz képest elég ügyesen. Meglehet, hogy éppen az apád mesterségét folytatod: ujságot irsz, csinálsz majd te is. Egy szóval sem tanácsolom, hogy ujságíró ne légy. Te később ezen csodálkozol, mert hallani fogod, hogy a legtöbb apa a maga mesterségét ócsárolja s a fiának mindenféle pályát ajánl, csak a magáét nem. Fiam, tudván, hogy e soraimat érett korban olvasod, megmondhatom már most, hogy az apáknak *ebben az egy dologban* rendesen nincs igazuk. Minden pálya terhes többé-kevésbé s azok az emberek, kik erősen megdolgoznak a mindennapiért, nem látják a mások nehéz munkáját, talán mert nem érnek rá a magukétól. És nincs pálya, mely a kellemetlenségeknek, időnként lehangelő, elkeserítő momentumoknak egész sorával ne kedveskednék. De ha van pálya, hol a *szegény ember* aránylag boldognak érezheti magát: az ujságíró pálya ez. Az egyetlen, hol a szegény ember megőrizheti függetlenségét, szabadságát. Ezrek, milliók gondolatának, érzelmeinek lehet tolmácsolója egy egész életen keresztül; tollával megvédelmezheti az elnyomottat, az ártatlanul üldözöttet; egy cikkel, melyet úgy röptében vet a papírra, ezeket vigasztalhat meg; egy röpke szózattal milliókat bátorít, tüzel nemes akcióra; egy rövidke ujdonsággal lelepzi, pellengére állítja a bectelent, ki köztiszteletet bitorolt addig, holott titkos üzelmeivel régen rászolgált a közmegevételre.

Egyáltalán a *vagyonszerzést* életed céljául ki ne tűzd. Jó, ha van; jó, ha Isten becsületes munkásságodat mindenképpen megjutalmazza. De a mint fölteszed magadban: pénzt és pénzt szerzek minél többet, számolj is le sok minden dologgal, a melyek birása nélkül közelebb állasz az ördöghöz, mint az Istenhez.

Ne mosolyogj e szóra: Isten, – ne mosolyogj, te századvégi gyermek! Mind hazudik, a ki tagadja Istennek létezését. Okosabbnak, bölcsőbbnek akar látszani más teremtett lényeknél csupán, de a mint bajba kerül, az Istenhez fohászodik. Az Istenhez, a ki áld és ver. A ki meg-megszomorítja a jókat is, nyilván azért, nehogy elbizakodjanak. Hiszen tanúja valál, hogy szegény nagymamád, kit fiatal korában ért a bús özvegyesség s ki egymaga nevelt föl nyolcz kis gyermeket, dolgozván, megtoldván a napot az éjjel, mikor már munka, gond nélkül élhet vala, kényelemben, szerető gyermekektől, unokáktól környezetben – jön egy gyötrelmes betegség s szörnyü halálnak halálával hal meg! Hol itt az igazság? – kérdezed. Miért nem a késő öregségben halhatott meg, nagy kínok nélkül, csöndesen? Igaz, igaz, de tudhatja-e a gyalgó ember, mit rejt méhében a jövő? Nem volt-e vajjon csekély az a kín, mit szenvedett, ahhoz képest, a mely érhető vala, ha tán egy gyermekét szerencsétlenül látja majd? S nem

az volt-e vajjon az ő rendeltetése, hogy, nagyra nevelvén apró gyermekeit, még a testi kínok kínjait is szenvedje át; hogy azok, kik életüket adták volna életéért, nagy fájdalmukban megkönnyebbedést érezzenek: *Istenem, csakhogy már nem szenved!*

Fiam! A természet rendje szerint én elébb halok meg, mint édes anyád. Népes családom eltartása a te válladra nehezől talán. Jól megjegyezd, hogy azt a végetlen szeretetet, ezer gondot, aggodalmat, önfeláldozást, könnyet, azokat az átvirrasztott éjszakákat – soha vissza nem tudod fizetni az édes anyádnak. Lehetsz a legjobb fiú, a szíved arany; lehetsz figyelmes, gondos; anyádnak betegségben ápolója: századrészét nem fizetted meg az anyai szeretetnek. Az apa is tud szeretni: semmi ez az anya szeretetéhez. Az apa kínlódhatik, hullathatja véres verejtékét éj, nap, hogy meglegyen gyermekeinek a mindennapi: felét sem tette érettük annak, a mit egy jó anya tesz. Nehogy azt hidd hát, hogy, ha majd édes anyádnak adsz annyi pénzt, a mennyiből megélhet, leróttad iránta minden tartozásodat.

A szeretődöt kifizetheted pénzzel, az édes anyádat nem.

Szeretetért szeretetet vár az anyai szív.

S ne feledd, hogy az anya, ha meg is szűnt dajkálni téged, nem szűnt meg aggódni éretted utolsó pillanatáig. Ismertem anyákat, kik a fioktól kapott járadékot titkon félrerakták, hogy, ha tán rosszra fordul fioknak a sorsa, fölsegítsék. Hol az a fiú, a ki a szüleitől kapott pénzből ezzel a gondolattal félretesz? – S hát azt mondjam-e, hogy a legszegényebb anya hamarább állit sírkövet meghalt gyermekének, ha még olyan rossz vala is, mint a legjobb fiú az édes anyjának?

Nem, nem folytatom az összehasonlítgatást. Olyan jó nem tudsz lenni az édes anyádhoz, a mily jó ő te hozzád. Hát én nem is kívánok tőled lehetlent: légy olyan jó, a milyen jó csak lenni tudsz. Példákban nem szűkölködöl. Eredj János bácsihoz. Nézd meg, hogy eteti, itatja, dajkálja, őrzi az öreg nagymamát. S ez is semmi ahhoz, a mire egy anya szerető szíve képes.

A századvégnek két sötét foltja: a *stréberkedés* és *hozományvadászat*. Nehogy kisértetbe vigyen egy-két stréber könnyű szerencséje, fiam! Semmit meg ne kívánj, a mi becsületes munkával el nem érhető. Sokszor félrelöknek talán utadból, de te ne csüggedj: ha van benned tartalom, erő, – stréberkedés, reklámhajhászat nélkül is eléred célodat, csak a célzott erődhöz mérjed. Ha nem, akkor te is stréber vagy, fiam, s megérdemled, hogy visszaessél.

Csak minél kevesebbet beszéljenek rólad! Mai világban nemcsak az az asszony gyanus, a kiről sokat beszélnek, hanem a férfiu is, hacsak nem politikus. Könyvet ha irsz, ne bántson se a malicziózus kritika, se a malicziózus hallgatás. S bár a nagyközönség nem lát a kulisszák közé, ne házalj a redakciókban reklámok után.

Az a tudat, hogy bár egy embernek is igaz lelki gyönyört szerzettél irásoddal, nekem legalább többet ér, mint száz író társnak a reklámja, éremlygős, hazug dicsérete.

A házasságodba nem szólhatok bele. Remélem, oly nőt veszel feleségül, a kit szeretsz és a ki téged szeret. Ma ugyan ez nem szokás, de te csak *ne szégyelj szeretni*, fiam! *Jó*, ha pénzt hoz a házhoz a feleséged, de *jobb*, ha nem hoz. A férfi dolgozzék, az asszony tartsa rendben a házat, nevelje a gyermekeket. Nem is lehet igazi boldogság ott, a hol semmi gond a holnapra. Ez forrasztja, ez, az élet gondja, egy lélekké a férjet és a nőt. Nem tudom, mi célja lehet az oly életnek, mely mindent készen kap s csak arra van gondja, hogyan verje el a pénzt és időt?

Hol a legtöbb boldogtalan házasság? A gazdagok közt, hol az asszonynak soha sincs alkalma megsímogatni a férj gondoktól redős homlokát; a hol sohasem érzik egy pár gyermekcipő megszerzésének az örömét; a hol nem veszi észre a férj, ha ma egy tál étellel több került az asztalra, mint tegnap; a hol van minden, de minden, csak gond nincs!

Gunyoljanak papucshősnek, filiszternek: ne törődj vele. Ne vessenek, hogy nem jársz kávéházakba, nem vacsorálsz korcsmákban, te csak siess haza, ha munkádat elvégezed. Hidd el, sehol úgy nem örülnek neked, mint odahaza. Senki oly édes csókkal nem vár, mint a feleséged, gyermeked. Senki a te gyöngéid iránt nem oly elnéző, mint a feleséged, a családot. Sehol oly puha ágyat nem

vetnek, mint otthon. Senki oly hamar észre nem veszi, ha bántja szívedet valami, mint a feleséged és senki oly igaz lélekkel nem igyekszik megvigasztalni, mint a feleséged.

Hát – ne félj, ne szégyelj szeretni, fiam!

... És aztán ne félj, ne szégyeld szeretni a hazát! Ma a világpolgáriasság a divat, de te ne hódolj e divatnak. Inkább légy „vad magyar“, mint „szelid hazafi“. Mennél jobban szaporodnak a szelid hazafiak, annál inkább lesz szükség a vad magyarokra. Ám ezzel nem mondtam azt, hogy a politikába nagyon beleártsd magadat. Legfőképpen honatyaságra ne aspirálj. Ez nem szegény embernek való. Várd meg az idők és emberek javulását, a mikor pénz nélkül is meg lehet szerezni a dicsőséget, hogy mint törvényhozó szolgálhasd a hazát!

... De érzem, hogy ebbéli tanácsom kárba veszhet... Tégy bölcs belátásod szerint.

Most jer velem, jer az udvarra ki és hallgasd azt az édes-bús éneket, mely a budai völgy öléből minden este fölszáll ide hozzánk. Tudod-e, miféle ház az odalent? Árvaház, fiam... Árva gyermekek énekelnek esteli imát. Hallod, fiam, hallod? Hálaéneket zengnek a jó Istenhez, a ki az árvákat nem hagyja el.

A ki gondot visel rád is, ha én meghalok.

II

Te csak nyargalj vesszőparipádon, fiam, sejtelméd se legyen arról, hogy én ez órában a halál gondolatával foglalkozom, irván, folytatván végrendeletemet. Dalolj versenyt a dalos pacsirtával, mely ott fönt lebeg a magas levegőgben s nyilván azt hirdeti: de szép az élet, óh de szép!

Nézd, csak nézd azt a vak fiút, ki mindennap kibotorkál a hegyek közé, egyedül, egy pálczika nélkül, – meg-megáll ez is, fejét fölemeli s mosolygó arczzal hallgatja a pacsirta dalát. Tele tüdővel szívja az üde levegőt, a vadrózsák illatát s e pillanatban talán ő is azt suttozja: de szép az élet, óh de szép! Pedig ő nem látja a virágot, ám érzi illatát; pedig ő nem látja a pacsirta szárnyalását, ám hallja csattogását; pedig ő árva, apátlan, anyátlan, kegyelemkenyéren él, s im lásd, e pillanatban örül az életnek mégis.

Ez csodálatosnak, rejtelmesnek tetszik tenéked. De te csak a botorkáló vak fiut látod, lelkének tartalmát nem ismered. Te még nem tudod megbecsülni Istennek végtelen jóságát, a mely téged ép kézzel ajándékozott meg; te még nem tudod, hogy e kézzel majd felemelheted a gyöngét, leverheted a gonoszt; szerezhetsz vele kenyeret magadnak és adhatsz vele e kenyérből másoknak; és megajándékozott ép szemmel, melylyel nézheted mindazt, mit látni szép, s melyet behunyhatsz, ha nem akarod látni mindazt, mit látni kellemetlen. Ah, Isten őrizz, ha csak egy idegszál hiányoznék tested épségéből, mely nagyot emelkednék becse a meglévőknek! Hidd el nekem, hogy annak a vak fiúnak édesebben csendül szívébe a madárdal, mint a tiedbe. Hidd el nekem, igazibb öröme van neki abban, hogy bár tapogatózva, botorkálva, de járhat-kelhet az édes anyaföldön, mint tenéked, hogy ugrálhatsz árkon, bokron át, megmászhatod a magas hegyet, leszaladhatsz a virágos völgybe, s eszedbe sem jut, hogy mindezt nem tehetnéd, ha Isten tőled is megtagadja azt, mit attól a vak fiútól jónak vélt megtagadni az ő végtelen, beláthatatlan bölcsessége.

Természetesen, te ma még azt hiszed, hogy nem lehet nagyobb csapás, e földön nagyobb nyomorúság a vakságnál. Igazad van, nincs is ennél nagyobb *testi nyomorúság*. De megtudod, látni fogod majd az én írásom nélkül is, hogy van ennél egy nagyobb, rettentőbb nyomorúság: a *lelki vakság*. Látni fogsz Isten képére teremtett embereket, akikből első tekintésre nem hiányzik semmi, a mi az embert egész emberré teszi; más-más a ruhájuk, ruhájuknak a kelméje; a szabása; más-más talán az arczuknak a színe; rövidebb, hosszabb, vékonyabb, vastagabb a termetük, de egyben mind egyenlők: Istennek képére vannak teremtve valamennyien. Látni fogod, hogy Istennek napja egyformán világít valamennyiinek s im mégis milliók tapogatóznak, botorkálnak, éppen mint az a vak fiú. Van szemük a látásra és nem látnak. Van fülük a hallásra és nem hallanak. Látni fogod, hogy Isten képére teremtett emberek idegenül haladnak el egymás mellett. Látni fogod, hogy az „egy akol és egy

pásztor“ irott malaszt, melyet állandóan hazudtol a valóság; hogy az aklok száma megszámlálhatatlan, a pásztoroké még inkább... Meg fogod látni, mely éberem őröknek e pásztorok az aklok kapujában s csodálkozással szemléled, hogy hamarabb engednek kiszaladni hármat az akolból, mint beereszteni egyet, a mely – szerintük – nem az ő aklokba való. Ezen nevet az én paraszt-eszem, de jegyezd meg, fiam, hogy nemcsak paraszt-ész van e világon. A mit én természetesnek találok, a természettel ellenesnek talál tán millió ember és viszont.

De félek, hogy véletlenül már most kezdedbe akad írásom s nem szeretném, ha legalább a velejét meg nem értenéd. Félek különösen attól, hogy, ha nem értenéd meg azt, mit mondandó vagyok, megkésve értenéd meg, a mikor már téged is elsodort valamely áradat. Félek, hogy mire kikerülsz az életbe, mindabból, mit az iskolában tanultál, csak annyi marad meg, a mennyivel megkeresheted a kenyeredet, talán vagyont is gyűjtesz, nagy vagyont általa, de üres léssen a szived, szeretet nélkül való. Avagy megmarad tán szívedben a szeretet, de dresszirozva, mint egy komédiás ponny. – Szívednek melegét nem azokra árasztod, a kik szeretetet szeretetnél egyébbel nem viszonzhatnak, hanem azokra, kik, szeretet nélkül élvén az életet, bolond szívedet még majd kinevetik.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.